

Denis
Poniž

O herojskem in vsakdanjem času

Malokatera generacija Slovencev je v tako kratkem času doživela toliko »zgodovinskih datumov« kot ta, ki bo nekoč pripovedovala svojim vnukom zgodbice o tem, da je v neki mrzli in sneženi zimi, malo pred prelomom tisočletja, postala tako rekoč zgodovinsko polnoletna. A ta generacija bo lahko pripovedovala tudi o mnogih (premnogih!) krčih, s katerimi se je to rojstvo države spreminjalo v resničnost. Očitno je zgodovinska zakonitost samo ena: države ne nastajajo zlahka, niso reference na papirju, a četudi so, je njihova resničnost daleč od *svete preproščine* ulomkov in odstotkov, tako kot sta z Balkanom in njegovim ozemljem, ljudmi in zgodovino mešetarila zviti Anglež in še zvitejši ruski Batjuška. In mislila, da *ustvarjata zgodovino za vse večne čase*.

Pripadam generaciji, ki je serijo »zgodovinskih dogodkov«, imenovano »slovenska pomlad« in *pot v samostojnost, doživela v tisti starosti*, ki jo psihologija imenuje »najboljša leta« in jih zaznamuje »vrhunec ustvarjalnosti«. Je v tem kakšna posebna milost, da mi je na te dni dano zreti in jim prisluškovati brez vseh tistih čustvenih ali fizioloških obremenitev (ali pa prepleta obojega), s katerimi so na te dogodke zrl mlajši in starejši. Zanimivo: tudi mnogo protagonistov slovenske poti v samostojnosti pripada tej isti generaciji, z rahlimi odstopanji seveda, da nekateri preHITEVAJO, drugi pa zaostajajo za biološko uro . . .

Naš korak je usmerjen proti taki državni ureditvi, za katero je značilno (čeprav ni posebej glasno razglašeno), da je prva in najsvetejša pravica slehernega človeka to, da ga država pusti pri miru (potem ko *odrajta* cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je božjega). Sam trdno zagovarjam to misel. Zase namreč ne bi mogel trditi, da me je (edina) država, ki sem jo poznal doslej, rajnka druga Jugoslavija, pustila pri miru. Nenehno se je name obračala z nekakšnimi kolektivnimi mrzlicami, kampanjami, celo histerijami. Nenehno je hotela, da se noč in dan zanimam zanjo, nenehno je skrbela, da so se vse ravni mojega zasebnega življenja in javnega delovanja prilegale njenim trenutnim idejam. Bil sem samo del velikega stroja, ki je navidezno deloval v skladu z Veliko Idejo, v resnici pa drvel v Kaos. Kolikor nisem hotel biti del tega Načrta, sem bil sumljiv, trdno sem prepričan, da med 17.000 *personalnimi mapami*, ki jih je g. Bavčar nasledil od svojih prednikov, tiči tudi moja. Ne tedaj ne zdaj se nisem čudil, da so mi bile nekatere službe zaprte (zdaj vidim: hvala Bogu!!), da sem bil šest mesecev brezposeln (svinčena sedemdeseta . . .), da sem se sedem let preživljal kot *svobodni umetnik*, da so mi vsaj enkrat preiskali stanovanje, dvakrat sem občutil, kaj pomeni *Berufsverbot*, drugače pa sem živel še kar mirno in lepo . . . za druge težave namreč krivim zgolj sebe in svojo vzkipljivo čud.

Če reflektiram čas, tega ne počnem zato, da bi dokazoval svoj prav ali da bi v njem dosegel kakšen poseben, privilegirani položaj. Še manj počnem to zato, da bi drugim dokazoval, kako se motijo. Pisateljski poklic je tako ali tako način reflektiranja sveta in ljudi, v opisanem času pa je refleksija

vedno bolj potrebna. Ob nešteti pozitivnih energijah se namreč zbuja tudi najbolj negativni vzgibi, nekdanje tako živo ultralevičarstvo je zamenjalo ultradesničarsko »prevzganje naroda« in spet namesto argumentov prihajajo na površje ideje in ravnanja, ki nikakor niso v prid demokratizaciji. Če se pojavljajo korupcija, familiarnost, ideološko izključevanje, če prihaja do političnih atentatov (ali vsaj opozorilnih dejanj), če se vse to dogaja v trenutku, ko smo še vedno na neusmiljeni tehtnici svetovne politike, če se na sceni pojavljajo politični analfabeti in pritlehne kreature, potem je moja sveta pravica, da jih postavim tja, kamor sodijo. Molke je v takem trenutku nemoralno dejanje. O tem sem bil enako prepričan, ko je *govorjenje o resnici* zahtevalo vsaj kanček poguma.

Danes se kar tare tistih, ki se trkajo po prsih, češ: *poglejte, kaj smo storili za slovensko pomlad*, pa čeprav so se ji pridružili šele takrat, ko se je pomladno cvetje že dodobra osulo. Nekateri so, kot je duhovito pripomnil prijatelj J., samo zamenjali gospodarje. *Ostarele, utrujene z mladimi, sposobnimi. Hlapci, za hlapce rojeni...* Ivan, ne bi ti bilo prijetno, v teh razrvanih časih, ampak verjetno bi pisal še ostreje, kot si v svojih časih, za katere si bil prepričan, da so eno samo močvirje licemerstva in svetohlinstva. *Žrtve starega in prvoborci novega režima se množijo. Mediji kar tekmujejo, kdo bo večkrat uporabil prepovedane teme in večkrat zapisal tabuizirane besede. Boga nihče več ne piše z malo. Novi slovenski grb ni samo slovenski, zadnjič smo izvedeli iz ust njegovega oblikovalca, da ima tudi radiostetično moč...* O slovenskem narodu *hic et nunc* pišejo učene razprave tisti, ki so nekdanj vsakogar, ki si je drznil zapisati to sintagmo, zmerjali z nacionalšovinistom in *postanim* narodnjakom (*berite Teorijo in prakso, Probleme, Tribuno* iz poznih šestdesetih in sedemdesetih let, bodite pozorni na imena!).

Vem, to so zljajnane in dolgočasne reči. Sicer pa ni zaman rekel Kristus, da mu je všečnejša ena zablodela in k čredi znova vrnjena ovčica kot pa sto pokornih. Ni slajšega kot slast *spoznanja*, ni lepšega kot *spregledati* po noči, prebiti v tavanju in blodenju. Od nekdanjih okroglih dvesto tisoč članov *Zveze* jih je bilo najmanj 199.000 zapeljanih (tako bodo pojasnjevali svoj socialni *bonus*) ali pa so bili, kot je prostodušno izjavil pred časom neki visoki uradnik slovenskega *Foreign officea*, v *Zvezi* zato, da so lahko napredovali v službi. Prepričanje, morala, človek kot celovita osebnost... pravljice za lahko noč! Počasi bo morala ta *species* Slovencev vendarle začeti izumirati. Demokracija, če je res prava, ni primerno podnebje in teritorij za njihovo uspešno razmnoževanje. Demokracija, če malo parafraziram, ne pozna *herojev in odrešenikov, vidcev in prerokov*, marveč samo v *kompjuterje natlačene davkopllačevalce*.

Ko bo cirkusa konec, trdno upam, da ga bo kmalu in da bodo kozli, ki jih bomo streljali, vedno bolj mršavi in neopazni, čeprav zaenkrat nič ne kaže v to smer, iskreno upam, da bo Republika Slovenija taka država, v kateri bo večina državljanov z vsem svojim bistvom uživala mir in delala to, za kar se je izsolala, kar jo veseli in v čemer vidi svojo osebno blaginjo. Ko bo Republika Slovenija taka država, še enkrat poudarjam, da iskreno verjamem v to, da bom doživel ta srečni čas, tudi ankete, kot je pričujoča, ne bodo nič drugega kot list zgodovine ali, kot bi rekel pokojni prijatelj Bojan Štih, list iz dnevnika. S politiko se bo ukvarjala samo peščica ljudi, ki jim bo to poklic. Takrat bo na volitve prihajalo tam med 30 in 40 odstotkov ljudi, pa še ti brez posebnega navdušenja. Volilni plakati bodo samo nove

pisane krpe papirja med drugimi (reklamnimi) krpami papirja. Ko se bodo veljaki vozili po svojih opravkih, jim ne bodo pobliskavale z limuzin rdeče in modre luči in tulile sirene. Predvsem pa bodo morali vsako svojo vožnjo in drugi izdatek skrbno pojasniti javnosti, davkoplačevalcem. In vsa ministrstva skupaj (imeli jih bomo kakšnih sedem, osem), bodo imela manj službenih vozil, kot jih ima sedaj policajsko. Robavsasta beseda, laž in prevara bodo govorca za zmeraj odstranili s političnega odra. Interesi bodo drugje in še enkrat, hvala Bogu, da bo tako! Vedeli bomo, kaj je levo in kaj desno in kaj sredina, kjer se zdaj stiska in tare vse, kar je političnega.

List iz dnevnika: ni še čas, da bi popisali ta herojski čas. Toda prosim, ko ga bomo popisovali, ga ne smete znova podtakniti v *osnovnošolska berila*, ne smete z njim zaznamovati slehernega trenutka neke nove, neznanе bodočnosti. Začnite enkrat razlagati tudi herojske čase, če so to bili, na neherojski način. Naj ne bo prihodnost samo patetični odtis nedosežne preteklosti, kot se je to zgodilo s partizanščino.

Ne pišem dnevnika v tistem klasičnem pomenu rednega zapisovanja vsakdanjih dogodkov, vtisov; a čas, ki ga doživljam, zaznamujem z značnejši, ki mi kasneje pomagajo, da oživim tudi tiste podrobnosti, ki bi drugače utonile v pozabo. Hkrati vse svoje pisanje, ki ni literatura v najožjem pomenu besede, razumem in vrednotim kot dnevniške zapiske, kot postaje na poti skozi čas. Kritični so in pravzaprav ne bi znal drugače pisati, prav gotovo pa ne bi hotel. Pa ne zato, ker je svet tako ali tako prevečkrat samo poenostavljeni odtis reči, ki so neznansko zapletene in me zanimajo prav v svoji zapletenosti, skrivnostni nedorečenosti, v obratih in prelomih, ki prehitvajo drug drugega, tudi zato, ker čutim pred seboj odgovornost za to, kar napišem.

Ne vem, kako živijo tisti, ki danes pridigajo to, kar so še včeraj prizadevno preganjali drugomisleče in drugačepisoče v imenu prave »linije« in »platforme«. Mislim na njihov moralni habitus: jih je kdaj sram, jih kdaj zmrazi pri srcu? Ali pa se vedejo tako kot neki bežni znanec, ki je podpisane v dneh »desetdnevne vojne« na ljubljanski tržnici na dolgo in široko poučeval, kako je treba odkrivati *južnjaško peto kolono*. Če bi ta možič dobil samo drobec oblasti in bi uresničil samo stotinko tistega, kar je napljuval v desetih minutah, ko me je vlekel za rokav in vročično mežikal z krmežljivimi očesci, bi danes živeli v najhujši diktaturi. Če bom kdaj pisal o teh desetih dneh, potem bom zaznamoval raje tisto, kar je oznanjalo neherojski čas, saj jih bo dovolj in preveč, ki so začutili »veličino zgodovinskih trenutkov« in bodo temu primerno tudi zaokrožili svoje spomine. Groza me je poplave knjig s podobami vojne, uničenja, mrtvecev in ranjenec: morda smo postali dejanski, še bolj pa moralni zmagovalci zato, ker ta zmaga ni bila v nobenem »načrtu«, bila je brez gloriole, zgolj neizogibni žrtveni dar na oltar osamosvojitve. Groza me je velikih in vznesenih besed: za njimi se skriva prav tisto, čemur bi radi kot narod pobegnili. In ne nazadnje: groza me je spominov (že se pojavljajo, lepo zaviti v celofan literariziranega pomenkovanja, presenetljivih obratov, velepomembnosti zapisovalca), v katerih je vse majhno in veliko dogajanje kot na dlani, pisec pa je centralna osebnost, tako rekoč izvoljenec muze Klio.

Čakam na neherojski čas. Neherojski, običajni čas bo namreč oznanjal, da smo zares in nepreklicno stopili med moderne evropske narode. Takrat pa bo najbrž spet zanimivo pisati dnevnike. Morda tudi spomine.